UJTE

UNIVERSAL JOURNAL OF THEOLOGY

e-ISSN: 2548-0952

Cilt/Volume: 10, Sayı/Issue: 2, Yıl/Year: 2025 (Aralık/December)

TÜRKİYE'DE TEFSİR ALANINDAKİ LİSANSÜSTÜ TEZLER (2010–2025): BİBLİYOMETRİK PROFİL, YÖNTEMSEL SORUNLAR VE ULUSLARARASILAŞMA STRATEJİLERİ

Graduate Theses in Qur'ānic Exegesis (2010–2025) in Türkiye: Bibliometric Profile, Methodological Issues and Internationalization Strategies

HARUN ABACI

Doç. Dr. Pamukkale Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü, Tefsir Anabilim Dalı
Assoc. Prof. Dr., Pamukkale University, Faculty of Theology, Department of Basic Islamic Science, Department of Quranic Exegenesis, Denizli/Türkiye

harunabaci@pau.edu.tr https://orcid.org/0000-0003-2259-5722

Makale Bilgisi – Article Information Makale Türü/Article Type: Araştırma Makalesi/ Research Article
Geliş Tarihi/Date Received: 2/10/2025
Kabul Tarihi/Date Accepted: 1/12/2025
Yayın Tarihi/Date Published: 31/12/2025
Atıf/Citation: Abacı, Harun. "Türkiye'de Tefsir Alanındaki Lisansüstü Tezler (2010-2025): Bibliyometrik Profil, Yöntemsel ve Uluslararasılaşma Stratejileri". *Universal Journal of Theology* 10/2 (2025): 1-22. Doi: 10.56108/ujte.1795408

https://dergipark.org.tr/tr/pub/ujte

UJTE

e-ISSN: 2548-0952

Universal Journal of Theology, X (2) (Aralık 2025): 1-22

TÜRKİYE'DE TEFSİR ALANINDAKİ LİSANSÜSTÜ TEZLER (2010–2025): BİBLİYOMETRİK PROFİL, YÖNTEMSEL SORUNLAR VE ULUSLARARASILAŞMA STRATEJİLERİ

Harun ABACI

Öz

Bu çalışma, 2010–2025 arasında Türkiye'de tefsir anabilim dalında yapılan lisansüstü tezleri kapsamlı bir veri seti üzerinden incelemektedir. Toplam 1.647 tez değerlendirilmiştir; bunların %75,8'i yüksek lisans (1.249) ve %24,2'si doktora (398) düzeyindedir. Üretim eğrisi 2019'da zirveye ulaşmış (239 tez); 2021–2024 arasında ise yılda ortalama 140–153 tez ile yüksek sayıda tez yazımı sürdürülmüştür. Kurumsal dağılımda Marmara (186), Ankara (183) ve Necmettin Erbakan (160) üniversiteleri başı çekmekte; Erciyes, Dicle, İstanbul, Dokuz Eylül, Harran, Fırat ve Sakarya gibi fakültelerle üretim, ülke geneline yayılmaktadır. Başlık temelli sınıflamada dokuz küme öne çıkmaktadır: Konulu tefsir (%18,2), sûre tefsiri (%10,4), kavram/semantik (%8,5), tefsir tarihi (%11,2), tefsir usûlü (%5,8), Kur'ân tarihi (%2,1), tercüme/meal (%2,0), tahkik/edisyon (%3,2), kıraat (%0,7). Bulgular, metin-merkezli çalışmaların (konu, sûre, kavram) baskın olduğunu; teknik sahaların ise sınırlı fakat ayrı bir önem taşıdığını göstermektedir. Çalışma, başlıklarda yaygın "Kur'ân'da … / Kur'ân'a göre …" kalıbının yöntemsel belirsizlik ürettiğini; bunun yerine yöntemin, kapsamın ve kullanılan bilgi malzemesinin baştan açıkça belirtilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Yöntemsel eksiklikler dört başlıkta özetlenebilir: (i) teknik beceri inşası (kıraat analizi, edisyon-kritik), (ii) araştırma tasarımında şeffaflık, (iii) kurumlar arası işbirliğinin genişletilmesi, (iv) nicel göstergelerin nitel metriklerle desteklenmesi. Uluslararasılaşmada dilsel çevirinin ötesine geçilerek, ortak yazım ve dizinleme standartları önerilmektedir. Sonuç olarak, Türkiye'de tefsir alanında lisansüstü tezler, ancak derinlemesine araştırma, teknik uzmanlaşma, başlık/yöntem standardizasyonu ve küresel etkileşim konularında eş zamanlı güçlendirmelere ihtiyaç olduğu ortaya çıkmıştır. Bu çalışma, Türkiye'de tefsir alanındaki akademik üretimi ilk kez 2010 sonrası dönemle sınırlı, bütüncül bir bibliyometrik veri seti üzerinden analiz etmesi bakımından özgündür; böylece güncel eğilimleri, metodolojik sorunları ve uluslararasılaşma imkânlarını karşılaştırmalı olarak ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Tefsir, Lisansüstü Tezler, Başlık Standardizasyonu, Açık Bilim, Uluslararasılaşma Stratejileri.

Graduate Theses in Qur'ānic Exegesis (2010–2025) in Türkiye: Bibliometric Profile, Methodological Issues and Internationalization Strategies

Abstract

This study examines postgraduate theses in the field of Qur'ānic exegesis (tafsīr) conducted in Türkiye between 2010 and 2025 through a comprehensive dataset. A total of 1,647 theses have been evaluated, of which 75.8% are master's (1,249) and 24.2% are doctoral (398) theses. The production curve reached its peak in 2019 (239 theses), and between 2021 and 2024, a consistently high number of theses continued to be produced, with an annual average ranging between 140 and 153. In institutional distribution, Marmara University (186), Ankara University (183), and Necmettin Erbakan University (160) lead the field, followed by Erciyes, Dicle, Istanbul, Dokuz Eylül, Harran, Fırat, and Sakarya universities, indicating a nationwide spread of academic production. Title-based classification reveals nine dominant clusters: Thematic Tafsīr (18.2%), Sūrah Tafsīr (10.4%), Conceptual/Semantic Studies (8.5%), History of Tafsīr (11.2%), Methodology of Tafsīr (5.8%), History of the Qur'ān (2.1%),

Translation/Meāl Studies (2.0%), Critical Edition (3.2%), and Qirāʾāt Studies (0.7%). The findings demonstrate that text-centered studies (thematic, sūrah-based, and conceptual analyses) are predominant, while technical subfields remain quantitatively limited yet carry distinct scholarly significance. The study further indicates that the widespread use of the title patterns "In the Qur'ān … / According to the Qur'ān …" generates methodological ambiguity; instead, the research method, scope, and corpus employed should be explicitly stated from the outset. Methodological shortcomings can be summarized under four headings: (i) building technical competence (qirāʾāt analysis, critical editing), (ii) ensuring transparency in research design, (iii) expanding inter-institutional collaboration, and (iv) complementing quantitative indicators with qualitative metrics. In terms of internationalization, the study recommends moving beyond linguistic translation toward the establishment of shared writing and indexing standards. In conclusion, postgraduate research in tafsīr in Türkiye demonstrates the need for simultaneous reinforcement in in-depth inquiry, technical specialization, title/method standardization, and global engagement**.** This study is original in that it offers, for the first time, a comprehensive bibliometric analysis of Türkiye's academic production in the field of tafsīr restricted to the post-2010 period; thereby revealing contemporary trends, methodological challenges, and prospects for internationalization in a comparative and systematic manner.

Keywords: Tafsīr, Graduate theses, Title standardization, Open science, Internationalization strategies.

GİRİŞ

Türkiye'de ilahiyat ve İslâmî ilimler alanı, Cumhuriyet tecrübesinin ikinci döneminde şekillenen kurumsal temeller üzerinde yükselmiştir; 1949'daki fakülteleşme hamlesi ve 1951'den itibaren sistemli öğretimle birlikte tefsir alanındaki akademik üretim belirgin bir çizgi kazanmıştır.[1] 1980'lerden sonra fakülte sayısındaki artış, program güncellemeleri ve sempozyum kültürünün yerleşmesi, hem konu yelpazesini genişletmiş hem de yöntem tartışmalarını canlandırmıştır. Bu zemin üzerinde, erken dönemde tefsir tarihi ve ulûmu'l-Kur'ân eksenli telifler öne çıkarken, müteakip yıllarda konulu ve kavramsal incelemeler ile çağdaş yaklaşımların ağırlık kazandığı görülür. Sahadaki birikim önce bibliyografik dökümlerle, ardından lisansüstü çalışmalara dair nitel değerlendirmelerle ve nihayet son yıllarda sayısal/bibliyometrik çözümlemelerle görünür hâle gelmiştir.

Bu çerçevede günümüz tefsir literatürünü konu edinen çalışmalar, farklı dönem ve ihtiyaçlara bağlı olarak gelişen bir çeşitlilik arz etmektedir. Erken dönemde hazırlanan bibliyografik derlemeler, sahadaki ilk birikimi topluca görünür kılmış; bunları izleyen yıllarda lisansüstü tezlere odaklanan değerlendirmeler, akademik üretimin yönelimlerini ortaya koymuştur. Daha sonra makale taramalarıyla konu, yazar ve dergi eksenli eğilimler tespit edilmiş; müteakip süreçte yöntem tartışmalarına dair çalışmalar, tefsir

1 Esra Gözeler, "İlâhiyat Fakültelerinde Kur'ân ve Tefsir Çalışmaları", *Türk Bilimsel Derlemeler Dergisi* II/1 (2009), 91.

araştırmalarının ilmî mecrasını kavramsal düzlemde zenginleştirmiştir. Son olarak bibliyometrik incelemeler, hem ulusal hem de uluslararası düzeyde sayısal veriler üzerinden alandaki gelişmeleri gözler önüne sermiştir.

Aşağıda sunulan liste, söz konusu sürekliliğin temel halkalarını kronolojik bir seyir içinde ortaya koymakta; böylece Türkiye'de tefsir araştırmalarının neredeyse bir asra yaklaşan serencamını ilmî bir üslupla özetlemektedir.

1. Süleyman Mollaibrahimoğlu, *Kur'an İlimleri Sahasında Neşredilen Eserler (1923–1992) ve Yapılan Tezler* (1993): 1923–1992 arasında neşredilen Kur'an ilimleri eserleri ve yapılan tezleri topluca değerlendirir; tefsir araştırmalarına dair erken bir bibliyografik kaynaktır.[2]

2. İsmail Akyol, "Türkiye İlahiyat Fakülteleri Tefsir Anabilim Dalı Tez Bibliyografyası (1953–1991)" (1996): Türkiye'de 1953–1991 arasında hazırlanmış tefsir tezlerini sınıflandıran ilk kapsamlı bibliyografya çalışmasıdır.[3]

3. Ömer Kara, "Türkiye'deki Tefsir Akademyasının Kur'an ve Tefsir Alanındaki Çalışmaları" (2006, 2007, 2010, 2018): Makale, kitap, tebliğ ve tezler düzeyinde Türkiye'deki tefsir çalışmalarını bibliyografik olarak listeler. Ayrıca bu alanın temel problemlerini ele alıp çözüm önerileri sunar.[4]

4. Esra Gözeler, "İlahiyat Fakültelerinde Kur'an ve Tefsir Çalışmaları" (2009): 1949–2009 arasında Türkiye'de ilahiyat fakültelerinde yapılan telif, tercüme, tez ve makale çalışmalarını konu ve yönteme göre tasnif eder.[5]

---

2 bk. Süleyman Mollaibrahimoğlu, *Kur'an İlimleri Sahasında Neşredilen Eserler (1923–1992) ve Yapılan Tezler* (İstanbul: Süleymaniye Vakfı Yayınları, 1993). Bk.ye gerek yok hocam dolaylı bir bilgi vermiyoruz doğrudan kaynağı gösteriyoruz. Aşağıdakilerde de kaldırılabilir.

3 bk. İsmail Akyol, "Türkiye İlahiyat Fakültelerinde Kur'ân, Tefsir ve Kurân İlimlerine Dair Hazırlanan Tezler Bibliyoğrafyası (1953-1991)", *İslâmî Araştırmalar (Dergi)* IX/1-2-3-4 (1996), 240-244.

4 bk. Ömer Kara, "Türkiye'deki Tefsir Akademyasının Kur'an ve Tefsir Alanındaki Çalışmaları", *İslâmî İlimler Dergisi* II/1, Kur'an Özel Sayısı: 2 (2007), 245-295; Ömer Kara, "Türkiye'deki Tefsir Akademyasının Kur'an ve Tefsir Alanındaki Çalışmaları", *İslâmî İlimler Dergisi: I. Kur'an Sempozyumu*, (2007), 295-315; Ömer Kara, "Türkiye'de Tefsir Akademyasının Gelişim Süreci", *Tarihten Günümüze Kur'an'a Yaklaşımlar (Sempozyum)*, (2010), 607-636; Ömer Kara, "Tefsir Akademyasının Problemleri ve Bazı Çözüm Önerileri", *Kur'an Araştırmalarında Akademik Tezler -Batı ve İslam Dünyası Mukayesesi* I (2018), 357-384.

5 bk. Gözeler, "İlâhiyat Fakültelerinde Kur'ân ve Tefsir Çalışmaları".

5. İsmail Çalışkan, "Tefsir Alanında Yapılan Doktora Tezleri Üzerine Bir Değerlendirme" (2011): Türkiye'deki tefsir doktora tezlerini tarihî gelişim, yöntem ve içerik bakımından inceler; sayısal verileri ortaya koyar.[6]

6. Faruk Tuncer, "Tefsir Alanında Yapılan Çalışmalar Üzerine Bir Değerlendirme" (2012): 1953–2010 arasında yapılan yüksek lisans ve doktora tezlerini değerlendirir; içerik ve yöntem bakımından tahlil eder.[7]

7. Murat Sülün, "2003'e Kadarki Bir Asırlık Dönemde Neşredilen Tefsir Makaleleri" (2012): 1900–2003 arasında yayımlanan yaklaşık 1000 makaleyi tarayarak dergilere, yazarlara ve konulara göre çözümler.[8]

8. Selim Türcan, "Akademik Tefsir Çalışmalarında Alan ve Yöntem Üzerine" (2017): Modern dönemde tefsirde yöntem arayışlarını ele alır; klasik ilimler ile akademik yaklaşım arasındaki irtibatı tartışır.[9]

9. Vedat Yetkin, "Türkiye'de İşârî Tefsir Üzerine Yayınlanan Akademik Çalışmaların Bibliyometrik Analizi (1925–2023)" (2024): 217 tez ve 197 makale üzerinden işârî tefsir araştırmalarını inceleyerek kronolojik bir döküm ve nicel veriler sunar.[10]

10. Vedat Yetkin, "Türkiye'de Akademik Dergilerde Yayınlanan Tefsir Konulu Araştırma Makalelerinin Bibliyometrik Analizi (1925–2023)" (2024): 2263 makaleyi konu, yazar profili ve yıllara göre değerlendirir.[11]

11. Adnan Arslan, "Web of Science Veri Tabanına Dayalı Bibliyometrik Değerlendirme: Tefsir Üzerine Yapılan Makaleler (2003–2023)" (2024): WOS taramasında 609 makaleyi çözümler; Türkiye'nin uluslararası katkı ve görünürlüğünü tartışır.[12]

---

6 bk. İsmail Çalışkan, "Tefsir Alanında Yapılan Doktora Tezleri Üzerine Bir Değerlendirme", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi* IX/18 (2011), 461-489.

7 bk. Faruk Tuncer, "Tefsir Alanında Yapılan Çalışmalar Üzerine Bir Değerlendirme", *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 26 (2012), 149-177.

8 bk. Murat Sülün, "2003'e Kadarki Bir Asırlık Dönemde Neşredilen Tefsir Makaleleri Hakkında Genel Bir Değerlendirme", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi* X/19-20 (2012), 363-387.

9 bk. Selim Türcan, "Akademik Tefsir Çalışmalarında Alan ve Yöntem Üzerine", *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 43 (2017), 75-94.

10 bk. Vedat Yetkin, "Türkiye'de İşârî Tefsir Üzerine Yayınlanan Akademik Çalışmaların Bibliyometrik Analizi (1925-2023)", *Yakın Doğu Üniversitesi İslam Tetkikleri Merkezi Dergisi* X/2 (2024), 470-503.

11 bk. Vedat Yetkin, "Türkiye'de Akademik Dergilerde Yayınlanan Tefsir Konulu Araştırma Makalelerinin Bibliyometrik Analizi (1925-2023)", *İslâmî İlimler Dergisi* XIX/39 (2024), 51-74.

12 bk. Adnan Arslan, "Web of Science Veri Tabanına Dayalı Bibliyometrik Değerlendirme: Tefsir Üzerine Yapılan Makaleler (2003-2023)", *Antakiyat: Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* VII/1 (2024), 1-15.

Bu liste, Türkiye'de tefsir araştırmalarının yaklaşık bir asırlık seyrini, bibliyografik tasniften nitel değerlendirmeye ve oradan sayısal/bibliyometrik incelemelere doğru ilerleyen bir çizgide takip edilebilir kılmaktadır. Bununla birlikte, farklı türlerin aynı çerçevede ele alınmasından kaynaklanan yöntemsel karışıklıklar ve dönemsel farklılıklar sebebiyle, 2010 sonrasında gerçekleştirilen lisansüstü çalışmaların müstakil olarak, tür bakımından yeknesak ve karşılaştırılabilir bir zeminde, güncel veriler ışığında ele alınmasına duyulan ihtiyaç devam etmektedir.

Bu durum, alanın yakın dönem akademik üretimini daha tutarlı, ölçülebilir ve karşılaştırmalı bir bakış açısıyla değerlendirecek araştırmalara olan ihtiyacı açık biçimde göstermektedir. Bu makalenin de konusu ilgili ihtiyaca binaen, 01 Ocak 2010 ile 1 Eylül 2025 tarihleri arasında Türkiye'deki yükseköğretim kurumlarında tefsir ilmi alanında tamamlanmış lisansüstü tezlerinin kapsamlı bir envanterini oluşturmak ve bu akademik üretimi sistematik bir analiz süzgecinden geçirmektir.

Makalede belirlenen tarih aralığının 01 Ocak 2010–01 Eylül 2025 olarak belirlenmesinin arka planında, alandaki önceki bibliyometrik ve nitel değerlendirme çalışmalarının oluşturduğu süreklilik bulunmaktadır. Özellikle Esra Gözeler'in "İlahiyat Fakültelerinde Kur'an ve Tefsir Çalışmaları" (2009) adlı kapsamlı araştırması, 1949–2009 yılları arasındaki tefsir sahasındaki telif, tercüme, tez ve makaleleri tasnif ederek alanın bütüncül bir envanterini ortaya koymuş; bu yönüyle Türkiye'de tefsir araştırmaları literatüründe temel bir boşluğu doldurmuştur. Dolayısıyla bu makalede seçilen 2010 sonrası dönem, Gözeler'in çalışmasının bıraktığı yerden devam etme ve alanın yeni verilerini sadece tezler özelinde müstakil bir bütünlük içinde görünür kılma amacına dayanmaktadır.

Araştırmanın kapsamının sadece lisansüstü tezlerle sınırlandırılmasının temel sebebi, 2024 yılında yayımlanan Vedat Yetkin'in "Türkiye'de Akademik Dergilerde Yayınlanan Tefsir Konulu Araştırma Makalelerinin Bibliyometrik Analizi (1925–2023)" başlıklı çalışmasının, makale literatürüne dair makale literatürünü incelemiş olmasıdır. Söz konusu çalışma, yaklaşık bir asırlık dönemi kuşatarak makale üretiminin nicel ve nitel görünümünü ayrıntılı biçimde analiz etmiş; bu yönüyle alandaki önemli bir boşluğu doldurmuştur.

Araştırmanın metodolojik çerçevesi, analitik bir yaklaşım benimsemektedir. Tespit edilen tezler; tematik odakları, metodolojik tercihleri, kaynak kullanım özellikleri, coğrafi ve kronolojik dağılımları açısından kategorize edilmektedir. Böylece, tefsir alanındaki lisansüstü çalışmaların nicel ve nitel boyutları hakkında güvenilir istatistiksel veriler elde

edilmesi ve bu verilerin disiplinlerarası durumu bağlamında değerlendirilmesi amaçlanmaktadır.

Bu makalede yer alan diyagram ve görselleştirmeler, verilerin düzenlenmesi ve sunumunda destek sağlamak amacıyla ChatGPT-5 adlı yapay zekâ aracından yararlanılarak oluşturulmuştur.

Çalışmanın özgün değeri, Türkiye'de tefsir ilmi alanındaki lisansüstü akademik üretimin belirli bir zaman dilimi içerisinde bütüncül ve sistematik bir analizini sunmasında yatmaktadır. Bu yaklaşım, hem mevcut durumun tespiti hem de gelecekteki araştırma yönelimlerinin belirlenmesi açısından kritik öneme sahip bulgular sunmakta, tefsir disiplininin akademik haritasının çıkarılmasına önemli katkılar sağlamaktadır.

1. Tez Üretiminin Nicel Seyri ve Dağılımları

2010–2025 yılları arasında tespit edilen toplam 1.647 lisansüstü tez,[13] Türkiye'de tefsir alanındaki akademik üretimin düzenli bir artış seyri takip ettiğini açıkça göstermektedir. Özellikle 2018 sonrasında dikkat çekici bir bir ivme kazandığı, yıllık üretim grafiğinin belirgin biçimde yukarı yönlü bir eğilim sergilediği anlaşılmaktadır. Bu çizgi içinde 2019 yılı, 239 tez ile açık ara zirve noktasını teşkil etmektedir. Söz konusu doruk, yalnızca önceki yıllarda kazanılmış ivmenin doğal bir sonucu olmakla kalmayıp, aynı zamanda 2020'li yıllarda yüksek düzeyde istikrarlı biçimde sürecek bir akademik üretim hattının da kuvvetli bir göstergesi olarak değerlendirilmelidir.

Nitekim 2021'de 140, 2022'de 153, 2023'te 134 ve 2024'te 153 tez kaydının bulunması, zirve yılını takip eden dönemde üretimin belirli dalgalanmalarla birlikte istikrarlı yüksek bir düzeyde seyrettiğini göstermektedir. 2025 yılına dair veriler, henüz veri toplama sürecinin tamamlanmamış olması sebebiyle yıllık karşılaştırmalarda ihtiyatla değerlendirilmelidir; ancak mevcut veriler, söz konusu yılın da yüksek düzeyde bir akademik üretim seyriyle devam ettiğini göstermektedir.

Ortaya çıkan tablo, yalnızca sayısal artışı değil, aynı zamanda kurumsal kapasitenin genişlediğini de ortaya koymaktadır. Danışman havuzunun büyümesi, enstitü ve anabilim dalı yapılanmalarının çeşitlenmesi ve farklı bölgelerdeki üniversitelerin sürece dahil olması, bu artışın arkasındaki başlıca etkenlerdir. Böylece merkezî üniversitelerin öncülüğünü koruduğu, ancak buna eşlik eden şekilde taşra üniversitelerinden de kayda değer bir katkının

13 bk. "Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi", *Tez Merkezi* (Erişim 30 Ağustos 2025).

ortaya çıktığı anlaşılmaktadır. Bu durum, tefsir alanındaki lisansüstü üretimin yalnızca sayıca artmadığını, aynı zamanda coğrafî olarak da yaygınlaşıp akademik talebin toplumsal tabanda genişlediğini gösteren önemli bir işaret olarak değerlendirilmelidir.

Derece kırılımında yüksek lisans tezleri %75,8 (n=1.249), doktora tezleri %24,2 (n=398) paya sahiptir. Böylece tez sayısında ana kanalın yüksek lisans olduğu; doktora tezlerinin ise daha seçici seyrettiği görülür. Bu dengesizlik, tek başına olumsuz bir gösterge değildir; ancak doktora oranının artırılması, yöntem derinliği ve literatür etkisi bakımından uzun vadeli kalite hedefleri için önemlidir. Şekil 1.'de bu dağılım gösterilmiştir.

Şekil 1.

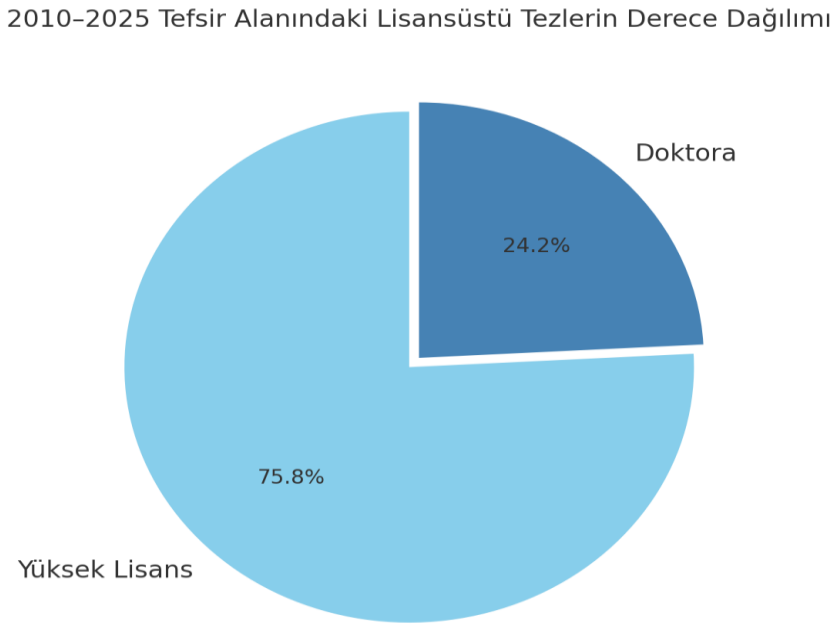

Kurumsal dağılım, üretimin belirli merkezlerde kümelendiğini; aynı zamanda Anadolu ölçeğinde güçlü bir yayılma gösterdiğini ortaya koymaktadır. Marmara Üniversitesi (n=186), Ankara Üniversitesi (n=183) ve Necmettin Erbakan Üniversitesi (n=160) ilk üç sırayı paylaşır; bunları Erciyes (92), Dicle (64), İstanbul (64), Dokuz Eylül (63), Harran (57), Fırat (54) ve Sakarya (50) izler. Bu görünüm, klasik merkezlerin danışman ve alan uzmanlığı bakımlarından hâlen sürükleyici olduğunu; bununla birlikte bölgesel üniversitelerin özellikle 2010'lar boyunca tefsir alanındaki lisansüstü üretime belirgin katkı verdiğini gösterir (bk. Şekil 2).

Şekil 2.

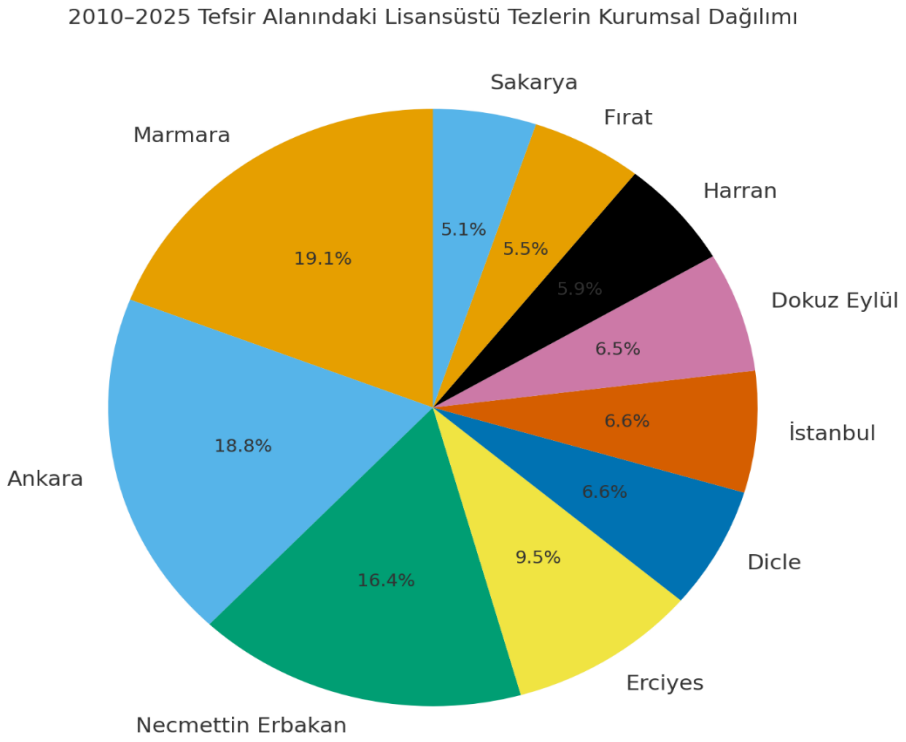

2. Tezlerin Konu ve Alt Alan Dağılımları

Başlık temelli sınıflandırma, 2010–2025 aralığında tefsir sahasında tamamlanan tezlerin konu haritasını açık bir biçimde ortaya koymaktadır. Şekil 3. 'te görüldüğü üzere görünürlüğü en yüksek iki küme konulu Tefsir (n=300; %18,2) ve Sûre Tefsiridir (n=171; %10,4). Bu tablo, metin içinden hareketle tema ve sûre merkezli okumaların hem yaygınlığını hem de sürekliliğini teyit etmektedir. Buna Kavram/Semantik (n=140; %8,5) eklendiğinde, metin merkezli damarların alandaki ağırlığı daha da belirginleşmektedir.

Bunun yanında yöntem ve tarih başlıkları ile teknik alanlar kayda değer bir yekûn tutmaktadır: Tefsir Tarihi (n=184; %11,2) müfessir, eser ve çizgi odaklı incelemelerin canlılığını; Tefsir Usûlü (n=95; %5,8) yöntem bahislerine yönelik düzenli ilgiyi göstermektedir. Kur'ân Tarihi (n=35; %2,1) ve Tercüme/Meal (n=33; %2,0) nispeten dar ama devamlı bir üretime işaret ederken, Tahkik/Edisyon (n=52; %3,2) ile Kıraat (n=11; %0,7) doğrudan

metin tenkidi, rivayet farkları ve okuma gelenekleriyle temas eden sahalar olarak önem taşımaktadır.

Şekil 3.

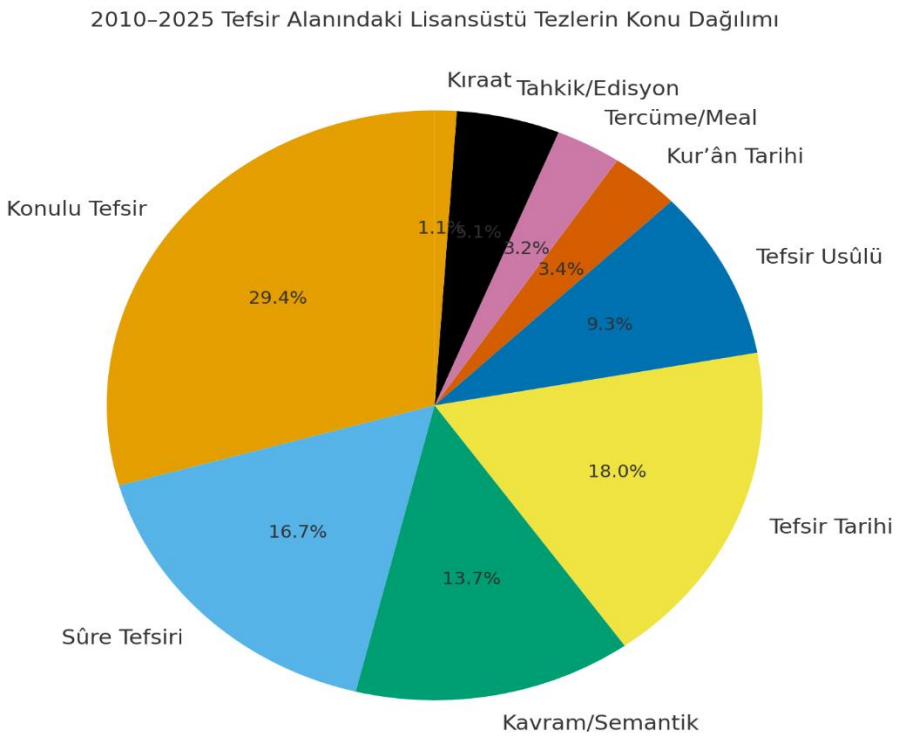

Tahkik/edisyon ve kıraat alanlarındaki üretim artışı, tefsir araştırmalarının metodolojik olgunlaşma sürecinde kritik bir dönüm noktasına işaret etmektedir. Bu iki disiplinin güçlenmesi, alanda uzun süredir hissedilen temel kaynak eksikliğinin giderilmesi ve metin tenkidi standartlarının yükseltilmesi açısından ayrı bir öneme sahiptir. Tahkik çalışmalarının artması, klasik tefsir literatürünün güvenilir neşirlerle akademik kullanıma kazandırılmasını sağlarken, kıraat araştırmalarının derinleşmesi de Kur'ân metninin rivayet farklılıklarının sistemli bir şekilde incelenmesine imkân tanımaktadır. Bu gelişme, tefsir araştırmalarında metodolojik titizliğin artması ve metne dayalı analizlerin güçlendirilmesi bakımından doğrudan etkili olacak; böylelikle alandaki çalışmaların spekülatif yaklaşımlardan ziyade sağlam filolojik temeller üzerine inşa edilmesine katkı sağlayacaktır.

Kronolojik dağılım analizi, 2018 yılı sonrasında tefsir tezlerinin genel üretim hacmindeki artışla paralel olarak konulu tefsir ve sûre tefsiri kategorilerinde belirgin bir yükseliş eğilimi sergilediğini ortaya koymaktadır. Bu artış, araştırmacıların tematik ve sûre-merkezli yaklaşımlara olan yöneliminin güçlendiğini ve bu alanların akademik cazibesinin arttığını göstermektedir. Ancak aynı dönemde Tefsir Usûlü, Kıraat ve Tahkik/Edisyon sahalarındaki artışın daha kademeli ve sınırlı bir seyir izlemesi, bu alanlarda karşılaşılan yapısal zorlukları gözler önüne sermektedir. Söz konusu ayrışma, bir yandan araştırmacı tercihlerinin metin-içi tematik okumalar ve sûre analizleri gibi görece daha erişilebilir konulara yöneldiğini; diğer yandan ise metodoloji, kıraat ve neşir çalışmaları gibi yüksek uzmanlık gerektiren alanlarda danışman kadrosunun, kaynak erişim imkânlarının ve metin tenkidi yetkinliğinin sistematik olarak güçlendirilmesi ihtiyacını işaret etmektedir.

Şekil 4.

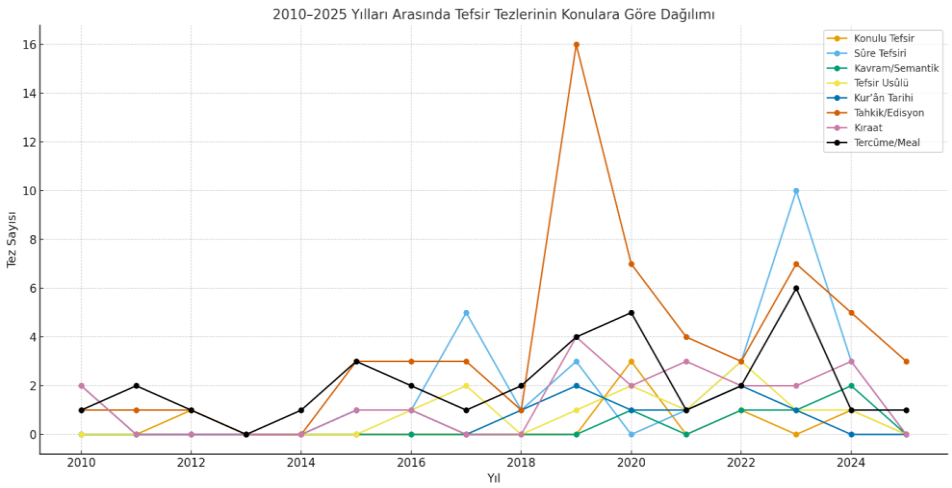

Bu tespitin ışığında, bahse konu alanlardaki üretkenliğin artırılması için birden fazla öneri getirilebilir/çözüm sunulabilir/tedbir alınabilir. Öncelikle, lisansüstü programlarda paleografi, kodikoloji ve metin tenkidi gibi teknik disiplinlerin müfredatta daha etkin bir şekilde yer alması; ikinci olarak, yazma eser kütüphaneleri ile üniversiteler arasında kurulacak işbirliği protokolleri vasıtasıyla kaynak ve nüsha erişiminin kolaylaştırılması; üçüncü olarak da tahkik ve kıraat alanlarında uzmanlaşmış akademisyenlerin ortak projeler etrafında bir araya getirilmesi suretiyle müşterek çalışma kültürünün geliştirilmesi gerekmektedir. Bu önlemlerin sistematik bir şekilde hayata geçirilmesi, tefsir araştırmalarında metodolojik derinliğin artırılması ve alanın uluslararası standartlarda rekabet edebilir hale getirilmesi açısından hayati önem taşımaktadır.

3. Tezlerin Dil ve Başlık Profilleri

2010–2025 yılları arasında hazırlanan lisansüstü tezlerin başlıkları incelendiğinde, kullanılan ifade biçimleri ile konu sınıflandırmasında ortaya çıkan kümeler arasında kuvvetli bir uyum göze çarpmaktadır. Tez başlıklarının önemli bir kısmında yer alan "Kur'an'da …" veya "Kur'an'a göre …" formülleri, "Konulu Tefsir" başlıkları, en yaygın kalıplar olarak öne çıkmaktadır. Benzer şekilde, doğrudan sûre isimleriyle sonlanan başlıklar "Sûre Tefsiri"ne; "kavram, semantik" gibi terminolojiler taşıyan başlıklar "kavram/semantik" alanına; "usûl, yöntem, metodoloji" ifadeleri içeren başlıklar ise "Tefsir Usûlü" kategorisine yönlendirmektedir. "Kıraat, vakf–ibtidâ, rivayet farkları" gibi ibareler "Kıraat" çalışmalarına; "tahkik, neşir, edisyon-kritik" vurguları "Tahkik/Edisyon"a; "nüzûl, cem', mushaf tarihi" ibareleri "Kur'ân Tarihi"ne; "müfessir, ekol, klasik dönem" ifadeleri "Tefsir Tarihi"ne; "meal, tercüme, çeviri" göndermeleri ise "Kur'an'ın Tercümesi/Meal" sahasına işaret etmektedir. Bu ayrıştırma, başlıkların biçimbilimsel özelliklerinin yalnızca kelime seçiminden ibaret olmayıp, doğrudan konu tasnifinin bir aracı hâline geldiğini göstermektedir.

Tez başlıklarının genel üslûbu incelendiğinde, tema–sorun–metin üçlüsünü birlikte yansıtan uzun yapılar dikkat çekmektedir. Araştırmacılar çoğunlukla inceleme konusunu (ayet, sûre, kavram, müfessir), temel sorun alanını ve metinsel bağlamı aynı başlıkta kaydetmeyi tercih etmişlerdir. Bu eğilim, çalışmanın inceleme birimini başlıktan itibaren görünür kılma gayretini yansıtırken, öte yandan başlıkların hacmini uzatmakta ve çoğu kez birden fazla unsurun iç içe geçmesine yol açmaktadır. Bu tarzın avantajı, okuyucuya çalışmanın odak noktasını hızlıca aktarmasıdır; fakat dezavantajı, bibliyometrik sınıflandırmada tekrarın artmasına ve konu kümeleri arasındaki ayrımın bulanıklaşmasına zemin hazırlamasıdır.

Özellikle yöntem adı ve kapsam sınırlayıcısının başlıklarda her zaman belirgin olmaması dikkat çekicidir. "Karşılaştırmalı, semantik çözümleme, eleştirel değerlendirme" gibi yöntem etiketlerinin sistematik biçimde kullanılmaması, çalışmaların özgün yönünü başlıktan itibaren görünmez hâle getirmekte; aynı zamanda birbirinden farklı tezlerin benzer başlıklarla kayda geçmesine yol açmaktadır. Benzer şekilde, zaman ve mekân sınırlayıcılarının (örneğin "klasik dönem, modern dönem, Osmanlı tefsir geleneği, XX. yüzyıl müfessirleri" gibi) veya şahıs odaklı sınırların (örneğin "Fahreddin Râzî, Âlûsî, Elmalılı" gibi) başlıklarda düzenli şekilde yer almaması, hem konu tekrarlarını artırmakta hem de araştırma geleneğinin iç içe geçmesine sebep olmaktadır. Bu nedenle, başlıklarda yöntemsel etiketi ve kapsam sınırını açıkça belirtmek,

yalnızca bibliyometrik ayrışmayı netleştirmekle kalmayacak, aynı zamanda çalışmanın ilmî değerini baştan itibaren görünür kılacaktır. Örneğin… şu şu başlıktaki tez sadece bir tâbiîyi/sahabeyi incelerken başlığa sanki tüm tâbiûn dönemini inceliyormuş gibi "Sahabe/Tabiin Dönemi Tefsiri" ifadesini taşıması, kapsam ve sınırlılık açısından sorun teşkil etmektedir. Ya da osmanlıdak tek bir alimi ele alırken Osmanlı Tefsiri denmesi vb.

Sonuç olarak, 2010–2025 dönemine ait tez başlıklarının dil ve biçimbilimi, tefsir araştırmalarının hâlen metin merkezli bir damar üzerinde ilerlediğini teyit etmektedir. Bununla birlikte, başlıkların taşıdığı üslûp farklılıkları, disiplinin metodolojik çeşitliliğini ve araştırmacıların bakış açılarını da yansıtmaktadır. Önümüzdeki dönemde başlık standartlarının geliştirilmesi, yöntem adlarının ve kapsam sınırlayıcılarının başlığa dâhil edilmesi, hem tekrarın azalmasına hem de bibliyometrik analizlerde kümeler arası ayrımın berraklaşmasına katkı sağlayacaktır. Böyle bir yaklaşım, Türkiye'de tefsir alanındaki lisansüstü üretimin hem içeriksel zenginliğini hem de uluslararası akademik görünürlüğünü güçlendirecek bir adım olarak değerlendirilebilir.

Burada özellikle "Kur'ân'da … / Kur'ân'a göre …" ifade biçimi üzerinde durmak gerekir. Bu kalıp Türkiye'de konulu çalışmaların başlık tercihinde oldukça yaygındır; fakat bu yaygınlık, yöntem bakımından uygun görünmemektedir. Zira böyle bir başlık, sanki metnin tek ve doğrudan erişilebilir bir hükmü varmışçasına nesnel bir iddia üretirken, gerçekte hangi âyetlerin seçileceği, nasıl sıralanacağı ve hangi anlam bağları içinde okunacağı tamamen araştırmacının yöntemi ve tercihleriyle şekillenir. Bu nedenle "Kur'ân'ı konuşturma" iddiası, çoğu zaman modern bir meseleyi metne taşıma (istintak), parçalı malzemeyi yeniden kurgulama ve yüksek derecede öznellik riski taşır; nitekim literatürde bu kalıbın hem yaygınlığına hem de doğurduğu yöntem sorunlarına açık eleştiriler vardır.[14] Bu eleştiriler, konulu okumaların öznel belirleyiciliğini, seçme–yerleştirme işlemiyle "yeni bir metin" inşa etme tehlikesini ve "Kur'ân'da …" başlığının dışarıdan getirilen konuyu meşrulaştırma işlevi görebileceğini özellikle vurgular.[15]

Ayrıca, "Kur'ân'da …" başlığının, sıkça "Kur'ân'ı Kur'ân'la tefsir" yöntemiyle özdeşleştirilmesi de isabetli değildir. Bu iki yaklaşım, kapsam ve

14 Geniş bilgi için bk. Bilal Deliser, "Tefsir Tarihine Konulu Yönelişler ve Konulu Tefsir -Eleştirel Yaklaşım- = Topical Trends on Tafseer History and Topical Tafseer -Critical Approach-", *Universal Journal of Theology (Dergi)* III/1 (2018), 16-38.

15 Geniş bilgi için bk. Abdulkerim Seber, "Konulu Tefsir Metodunun Teorik ve Pratik Problemlerine Dair Bazı Çözüm Önerileri", *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 30 (2009), 139-172.

amaç bakımından aynı şey değildir; "Kur'ân'ı Kur'ân'la tefsir", mücmeli beyan, mutlakı takyid gibi iç referanslarla sınırlı bir açıklama tekniği iken, konulu yaklaşım bütün ilgili âyetleri bağlam ve nüzul şartları içinde toplayıp değerlendirmeyi gerektirir. Üstelik "muradullahı tespit" iddiası, burada da nihayetinde müfessirin bilgi birikimi ve dirayetine bağlıdır; dolayısıyla başlık düzeyinde "Kur'ân'a göre …" demek, yöntembilimsel olarak olduğundan fazla bir kesinlik ima eder.[16]

Daha temel bir düzlemdeyse, tefsirde anlamın yorumsal doğasını görmezden gelen bu tür başlıklar, araştırmacının kendi zihin dünyasını metne yansıtma tehlikesini artırır. Nitekim modern Türkçe tefsir literatürü üzerine yapılan değerlendirmelerde, metni şahsî kanaatlerin yansıtıldığı bir zemin hâline getirerek sübjektif yorumları "tefsir" adıyla sunmanın ilmî bakımdan geçerli ve güvenilir bir yaklaşım teşkil etmeyeceği açıkça ifade edilmiştir. Bununla bağlantılı olarak çağdaş Kur'ân araştırmalarında öne çıkan "metin ne diyor?"sorusundan çok, "metin nasıl okunmalı?" sorusudur; tarihsel eleştiri, dilbilimsel ve edebî tenkit gibi farklı okuma biçimleri, yöntemin açıkça belirtilmesini zorunlu kılar. Bu yüzden başlık, kullanılan çerçeveyi (ör. semantik çözümleme, tarihsel bağlamlı okuma, karşılaştırmalı tefsir), malzemeyi (hangi müfessir(ler), dönem, inceleme malzemesi) ve sınırları açık seçik göstermelidir.[17]

Sonuç olarak, "Kur'ân'da … / Kur'ân'a göre …" başlıkları, metodik saydamlık ve ilmî titizlik bakımından zayıf bir tercih olup, çalışmanın gerçekte dayandığı yorum geleneğini perdeleyebilir. Daha isabetli bir yol, başlığa hem yöntemi hem de otorite/geleneği dâhil eden formlardır: "Fahreddin Râzî'de …", "Klasik tefsirlerde …", "Elmalılı–Mevdûdî karşılaştırmasıyla …", "Semantik bir çözümleme denemesi: …" gibi. Bu tarz, hem yorumlayıcı vasatı görünür kılar hem de iddianın ölçüsünü yerli yerine oturtur.

4. Yöntemsel Tıkanmalar ve Yapısal Sorunlar

2010–2025 döneminde gözlenen nicel artış, alanın ilmî dinamizmini ve sürekliliğini teyit etmekle birlikte, araştırma yapısı ve yöntemsel derinlik bakımından henüz aşılması gereken birtakım eşiklerin bulunduğuna da işaret etmektedir. Üretimin büyük bölümünün yüksek lisans düzeyinde gerçekleşmesi, eğitim işlevi bakımından faydalı olmakla beraber, problem

16 İbrahim Görener, "Kur'an İlimleri ve Tefsir Usulünün Bir Yöntem Çağrıştırması Sorunu", *Bilimname : Düşünce Platformu* VII/16 (Ocak 2009), 9-23.

17 Bilal Gökkır, "Konulu Tefsir: Hedef, İmkan ve Sınırları", *Tarihten Günümüze Kur'an'a Yaklaşımlar (Sempozyum)*, (2010), 455-466.

tanımının keskinleştirilmesi, veri setinin disipline edilmesi ve özgün yöntem tekliflerinin denenmesi gibi daha zorlu aşamaların doktora ölçeğinde yoğunlaşmasını gerekli kılar. Doktora tezlerinin toplam içindeki sınırlı payı, eleştirel yöntem tartışmalarının ve model önerilerinin kurumsal dolaşıma girmesini geciktirmektedir. Bu tablo, alanın "yaygın öğretim" işlevini başarıyla sürdürürken, "derinlemesine araştırma" basamağında daha planlı bir kapasite artışına ihtiyaç olduğunu düşündürür.

Teknik derinlik gerektiren konular, özellikle kıraat farklılıklarının tefsire yansıması ile yazma–matbu karşılaştırmalarına dayalı edisyon-kritik sahaları, hâlen sistematik bir beceri inşasını talep etmektedir. Paleografi ve kodikoloji farkındalığı, nüsha şeceresinin çıkarılması, rivayet-nakil ağlarının çözümlenmesi ve metin varyantlarının anlam üzerindeki etkisinin izlenmesi gibi işlemler, yalnızca kaynak erişimiyle değil, aynı zamanda uzun süreli yöntem eğitimiyle mümkün olmaktadır. Kur'ân tarihi ve tefsir tarihi çalışmalarının oran olarak geride oluşu da benzer bir altyapı ihtiyacına işaret eder: Tarihî bağlamı görünür kılan, ekol ve silsile ilişkilerini açık eden ve birincil kaynakları eleştirel okuma disipliniyle harmanlayan projeler teşvike muhtaçtır. Bu iki kanal güçlendikçe, çağdaş yorum tartışmalarının dayandığı veri zemini sağlamlaşacak; yöntem arayışları spekülasyondan ziyade metinsel kanıtlara yaslanacaktır.

Araştırmanın konusunun ve sorunsalının baştan açık biçimde ortaya konulması, kullanılacak verilerin sınırlarının net olarak belirlenmesi ve analiz sürecinin adım adım açıklanması gerekmektedir. Bu unsurların çalışmanın ilk aşamalarında standart bir düzen içinde belirtilmesi, hem yöntemin tutarlılığını hem de ilmî güvenilirliği güçlendirecektir. Bu bağlamda, "hangi malzeme, hangi ölçütle dâhil edildi; hangi malzeme hangi gerekçeyle hariç bırakıldı?" sorularına verilecek açık cevaplar, benzer konulardaki çalışmaların birbirini fark etmeden tekrar etmesini engellediği gibi, tekrarlanabilirlik ölçütünü de yükseltir. Yöntem beyanının danışmanlar tarafından öneri aşamasında denetlenmesi; veri-yöntem uyumunun izleme raporlarında somut göstergelerle test edilmesi; araştırma günlüğü, bilgi fişleri ve atıf protokollerinin ek dosya olarak sunulması, kalite güvencesini güçlendirecek uygulamalardır.

Danışman havuzunun belirli merkezlerde yoğunlaşması, kalite kontrol bakımından bazı avantajlar sağlasa da konu çeşitliliğini daraltma ve yenilikçi başlıkların dolaşıma girmesini yavaşlatma riski taşır. Kurumlar arası eş-danışmanlık, ortak seminer serileri, hem araştırmacıların ağını genişletecek hem de farklı üniversitelere ait tekniklerin paylaşımını mümkün kılacaktır. Bu

düzeneklere, yazma eser kütüphaneleri ve dijital koleksiyonlarla işbirliği, telif ve izin süreçlerini hızlandıran çerçeve protokoller ve ortak "araştırma veri yönetimi" şablonları eşlik etmelidir.

Literatürle temasın yalnızca isim zikri düzeyinde kalması bir başka tıkanma sebebidir. Klasik mirasın rivayet ve dirayet ekseninde eleştirel kullanımı ile çağdaş yöntem literatürünün (filoloji, tarihsel eleştiri, dilbilimsel ve edebî çözümleme vb.) işlevsel entegrasyonu, metin çözümlemesinde yeni ufuklar açar. Bunun için, yabancı dil yeterliklerinin alan-özel terminolojiyle desteklenmesi; sistematik literatür taraması protokollerinin (arama terimleri, dâhil etme/dışlama ölçütleri, akış şeması) tezin eklerinde belgelendirilmesi; veri setiyle bulgular arasındaki köprülerin açık atıf ve örneklem mantığıyla izlenebilir kılınması önemlidir. Bu sayede, argüman mimarisindeki boşluklar görünür olur ve karşılaştırmalı okuma gerçekten karşılaştırmaya dönüşür.

Ölçme-değerlendirme kültürünün ağırlıkla nicel göstergelere odaklanması da nitel güvenceyi zayıflatmaktadır. Toplam tez sayısı ve yıllara göre dağılım gibi metrikler, yalnızca yüzey akışını gösterir; buna karşılık "sorunsal özgünlüğü", "yöntem açıklığı", "veri-yöntem uyumu", "tekrarlanabilirlik" ve "aktarılabilirlik" gibi nitel ölçütlerin izlenmesi gereklidir. Tez önerisinden savunmaya kadar bütün aşamalarda kısa yöntem bildirimi, ön-kayıt (pre-registration) benzeri plan şemaları, bulgular için denetlenebilir örnek dizinleri ve eklerde paylaşılan sınırlı bilgi malzemesi/fişleme örnekleri, alan içi değerlendirmeyi somutlaştıracaktır. Böyle bir çerçeve, sayısal artışı nitel güvenceyle eşleştirerek alanın kurumsal öğrenme kapasitesini yükseltecektir.

Sonuç olarak, 2010–2025 dönemi tefsir çalışmaları metin merkezli güçlü bir gelenek ortaya koymakla birlikte, yöntemsel derinlik, teknik yeterlilik ve kurumsal işbirliği bakımından gelişmeye açıktır. Bu yönlerin güçlendirilmesi, alanın hem ilmî kalitesini hem de uluslararası etkileşimini artıracaktır.

5. Uluslararasılaşma Stratejileri

Uluslararası görünürlük yalnızca dilsel dönüşümle (başlık-özet çevirisi) elde edilemez; katkıyı küresel söylemle mütekabiliyet içinde kuran, standartları ve veri disiplinini içselleştiren bir yayıncılık kültürü gerektirir. Bu çerçevede ilk adım, terminolojide birliği sağlamaktır. Türkçe başlığın birebir İngilizce tercümesi, geri çağrımı kolaylaştırsa bile, "Qur'anic exegesis (tafsir)" gibi yerleşik anahtar kavramlarla hizalanmadıkça uluslararası dizinlerde hedef kitleye ulaşmakta zorlanır. Dolayısıyla, tez aşamasından itibaren çok dilli anahtar kelime seti, tutarlı transliterasyon, yayın zincirinin doğal parçası

kılınmalıdır. Özetlerin yapısı da bu amaçla yeniden düşünülmelidir: Problem, yöntem, veri kaynağı, bulgu ve katkı cümlelerinin tek tek zorunlu olduğu bir şablon, danışman ve jürilerin değerlendirmesini kolaylaştırır.

İkinci adım, hedef dergi ve dizin stratejisidir. Her alt alan (usûl, kıraat, tahkik, tarih, semantik vb.) için görünür dergilerin haritası çıkarılmalı; yazım aşamasında bu dergilerin metodolojik beklentileri, kaynak türleri ve atıf ekosistemi göz önünde tutulmalıdır. Metin yalnızca yerli literatüre cevap veren bir dille değil; küresel tartışma başlıklarıyla diyalog kuran, özgün katkıyı ilk sayfalardan görünür kılan bir argüman mimarisiyle yazılmalıdır. Bu noktada tez-makale dönüşüm süreci, "geniş kapsamlı literatür aktarımı" yerine "sorunsal odaklı ve yöntem kanıtlı katkı"ya doğru yeniden çerçevelenmelidir.

Üçüncü adım, tek yazarlı tez ilkesini koruyarak işbirliği ağlarını danışmanlık ve altyapı düzeyinde genişletmektir. Eş-danışmanlık, yöntem atölyeleri (tez aşamasındaki öğrencilerin araştırma yöntemlerini uygulamalı biçimde tartıştıkları, hata ve eksiklerini birlikte giderdikleri küçük atölye veya uygulama oturumları), ortak seminerler, kısa süreli araştırma ziyaretleri ve paylaşımlı veri/kaynak havuzları (yazma-nüsha katalogları, kıraat varyant dizinleri, fişleme şablonları) tez sürecini zenginleştirir; tez metni tek yazarlı kalır, dış katkılar ise teşekkür tarzı katkı beyanlarıyla ve eklerde şeffaf biçimde kayda geçirilir. Savunma sonrasında tezin makaleye dönüşümünde eş-yazarlık devreye girebilir. Öğrencinin birinci yazar olması şartıyla danışman(lar) ve yöntem/istatistik-filoloji uzmanları yalnızca maddi ve fikrî katkı ölçütlerini (ör. kavramsallaştırma, veri kurma/çözümleme, yazım-eleştirel revizyon ve son onay) sağladıkları ölçüde ortak yazar olarak yer almalıdır. Tek tezden çoklu makale üretilecekse, her makalenin özgün sorun, yöntem ve sonuç çerçevesi açıkça ayrılmalı; öz-örtüşme (self-plagiarism) riski, yeniden yazım ve net atıf politikalarıyla yönetilmelidir. Tüm türev yayınlarda teze açık atıf yapılmalı; veri/fişleme bir depoda paylaşılmalı; katkı matrisi ve yazar sıralaması beyanı eklenmelidir. Bu model, tez aşamasında metodik destek ve denetlenebilirliği artırırken, savunma sonrasında ortak yazarlı yayınlarda tekrarlanabilirlik, akran denetimi ve uzmanlıkların aynı metinde birleşmesi hedeflerini akademik ilkelere uygun biçimde gerçekleştirmeyi sağlar.

İlahiyat alanında akademik dilin genellikle İngilizce ve Arapça ile sınırlı kalması, küresel ölçekte literatüre hâkimiyetin önünde önemli bir engel teşkil etmektedir. Oysa İspanyolca, Rusça, Türk dilleri lehçeleri ile Malezya–Endonezya havzasındaki akademik çevrelerle kurulacak ortaklıklar, hem

literatür çeşitliliğini artıracak hem de tefsir araştırmalarının uluslararası etkileşim alanını genişletecektir.

Dördüncü adım, açık bilim ve veri disiplinidir. Beşerî bilimlerde açık veri, çoğu zaman özgün veri malzemesinin (yazma nüsha karşılaştırmaları, transkripsiyonlar, kıraat varyant çizelgeleri, indekslenmiş bibliyografyalar) şeffaf paylaşımıyla mümkündür. Bu paylaşımlar, metodun tekrarlanabilirliğini artırır; jürilik ve izlenebilirlik için somut dayanak üretir. Tezlere eşlik eden "veri erişim notu", "yöntem ekleri" ve "kaynak tenkidi protokolleri"nin standart hâle gelmesi, uluslararası jüri sürecinde güven uyandırır.

Beşinci adım, değerlendirme göstergelerinin nitel bileşenlerle tahkim edilmesidir. Kurumsal izleme yalnızca miktara değil; konu özgünlüğü, yöntem açıklığı, kaynak tenkidi kalitesi, veri-yöntem uyumluluğu ve sorunsalın güncelliği gibi nitel başlıklara dayalı puanlamayı da içermelidir. İç denetimde düzenli kör-okuma oturumları, tez önerilerinde "benzerlik-çakışma" taraması ve konu çakışması uyarı mekanizması, tekrarın azaltılmasına ve özgün katkının teşvikine yardım eder.

Altıncı adım, yazım desteği ve çeviri kalite güvencesidir. Akademik yazım atölyeleri, yöntem klinikleri ve alana özgü çeviri danışmanlığı, yalnız metnin dilini değil, argümanın yapısını da güçlendirir. Bu desteklerin proje-bazlı fonlarla (çeviri hibeleri, yayın desteği, veri seti hazırlama hibeleri) kurumsallaştırılması, sürdürülebilirliği teminat altına alır.

Son olarak dizinleme çerçevesi kurulması da faydalı olacaktır. Tefsir araştırmaları için kontrollü bir kavram haritası (usûl, kıraat, tahkik, tarih, semantik vb. alt ağları olan bir ontoloji) geliştirildiğinde, hem tez başlıkları hem anahtar kelimeler doğal olarak standartlaşacak; konu kümeleri netleşecek ve bibliyometrik izleme daha güvenilir hâle gelecektir.

SONUÇ

2010–2025 dönemi Türkiye'de tefsir alanındaki lisansüstü üretimin, güçlü bir nicel genişleme kaydettiğini; fakat yöntem odaklı derinleşme, teknik alanlarda uzmanlaşma ve uluslararası akademik dolaşıma katılma noktasında aynı gelişmeyi yakalayamadığı görülmektedir. 2019'daki zirve ve 2021–2024 arasındaki yüksek bant, hem kurumsal kapasitenin hem de öğrenci talebinin artışını teyit etmektedir. Bununla birlikte, doktora tezlerinin toplam içindeki sınırlı payı, eleştirel yöntem tartışmalarının ve özgün model tekliflerinin beklenen düzeyde gelişmediğini ortaya koymaktadır. Konu dağılımı incelendiğinde metin merkezli temaların (konulu tefsir, sûre tefsiri, kavram/semantik) hâlâ baskın olduğu; usûl, kıraat, tahkik ve tarih

başlıklarının ise sınırlı fakat önem taşıyan bir paya sahip bulunduğu anlaşılmaktadır.

Bu panorama, Türkiye'deki tefsir araştırmalarının "yaygın öğretim" işlevini başarıyla yerine getirdiğini, fakat "derinlemesine araştırma" boyutunda yeni açılımlara ihtiyaç duyduğunu teyit etmektedir. Başlıkların dil ve biçimbilimi, metin merkezli yaklaşımın hâkimiyetini yansıtmakla birlikte, yöntem adlarının, dönemsel sınırların ve şahıs odaklarının yeterince açık yazılmaması, hem tekrarın çoğalmasına hem de bibliyometrik kümeler arasında ayrımın bulanıklaşmasına yol açmaktadır. Bu durum, başlık standartlarının geliştirilmesi ve yöntem/çerçeve etiketlerinin baştan itibaren görünür kılınmasının önemini ortaya koymaktadır. İlahiyat alanında araştırma teknikleri ve metodolojiye dair telif edilecek kapsamlı eserler, araştırmacılara yol gösterecek ve akademik-ilmî bir standart sağlayacaktır.

Uluslararasılaşma stratejileri bakımından, dilsel çeviriyle sınırlı bir görünürlük arayışının yetersizliği vurgulanmışdır. Asıl ihtiyaç, çok dilli anahtar kelime setleri, tutarlı transliterasyon ve standart özet formatlarıyla küresel dizinlerde erişilebilirlik; ayrıca açık veri, yöntem beyanı ve tekrarlanabilirlik ilkelerinin yerleşmesi hedeflenmelidir. Tez süreci tek yazarlı yapısını korurken, danışmanlık ve yöntem desteği ağlarının genişletilmesi; savunma sonrasında makaleye dönüşüm aşamasında ise nitelikli eş-yazarlığın şeffaf kriterlerle uygulanması, üretimin hem içerik kalitesini hem de uluslararası akademik etki gücünü artıracaktır.Ancak ilahiyat gibi nitel alanlar, araştırmacını öznel düşünce ve yorumlarına da açık olduğundan ortak yazarlı çalışmaların zorluğu da bir vakıadır.

Bu bulgular, önümüzdeki dönemde tefsir alanında şu dört temel ihtiyacı öne çıkarmaktadır:

1. Yöntem odaklı derinleşme: Paleografi, kodikoloji, kıraat varyantları, edisyon kritik gibi teknik sahalarda uzmanlık inşası

2. Başlık ve yöntem standardizasyonu: Konu tekrarını azaltan, özgün katkıyı baştan görünür kılan net başlık yapıları

3. Açık bilim ve veri disiplini: Tezlere eklenen veri notları, kaynak tenkidi protokolleri, açık bilgi malzemesi ve şeffaf yöntem ekleri

4. Uluslararası entegrasyon: Çok dilli indeksleme, hedef dergi stratejileri, metodoloji atölyeleri ve küresel işbirlikleri

Sonuç olarak, 2010–2025 dönemine ait bu bibliyometrik inceleme, Türkiye'de tefsir alanındaki lisansüstü üretimin sadece nicel büyüklüğünü

değil, aynı zamanda nitel potansiyelini ve yapısal ihtiyaçlarını da gözler önüne sermektedir. Nicel birikimin kalıcı ve görünür bir nitel etkiye dönüşebilmesi, burada önerilen adımların aynı anda ve bütüncül bir yaklaşımla hayata geçirilmesine bağlıdır. Böyle bir yol haritası, tefsir disiplininin hem Türkiye akademisi içinde hem de uluslararası bilim dünyasında daha güçlü, görünür ve sürdürülebilir bir konum kazanmasına katkı sağlayacaktır.

.

KAYNAKÇA

Akyol, İsmail. "Türkiye İlahiyat Fakültelerinde Kur'ân, Tefsir ve Kurân İlimlerine Dair Hazırlanan Tezler Bibliyoğrafyası (1953-1991)". *İslâmî Araştırmalar (Dergi)* IX/1-2-3-4 (1996), 240-244.

Arslan, Adnan. "Web of Science Veri Tabanına Dayalı Bibliyometrik Değerlendirme: Tefsir Üzerine Yapılan Makaleler (2003-2023)". *Antakiyat: Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* VII/1 (2024), 1-15.

Çalışkan, İsmail. "Tefsir Alanında Yapılan Doktora Tezleri Üzerine Bir Değerlendirme". *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi* IX/18 (2011), 461-489.

Deliser, Bilal. "Tefsir Tarihine Konulu Yönelişler ve Konulu Tefsir -Eleştirel Yaklaşım- = Topical Trends on Tafseer History and Topical Tafseer -Critical Approach-". *Universal Journal of Theology (Dergi)* III/1 (2018), 16-38.

Gökkır, Bilal. "Konulu Tefsir: Hedef, İmkan ve Sınırları". *Tarihten Günümüze Kur'an'a Yaklaşımlar (Sempozyum)*, 455-466.

Görener, İbrahim. "Kur'an İlimleri ve Tefsir Usulünün Bir Yöntem Çağrıştırması Sorunu". *Bilimname : Düşünce Platformu* VII/16 (Ocak 2009), 9-23.

Gözeler, Esra. "İlâhiyat Fakültelerinde Kur'ân ve Tefsir Çalışmaları". *Türk Bilimsel Derlemeler Dergisi* II/1 (2009), 91-103.

Kara, Ömer. "Tefsir Akademyasının Problemleri ve Bazı Çözüm Önerileri". *Kur'an Araştırmalarında Akademik Tezler -Batı ve İslam Dünyası Mukayesesi* I (2018), 357-384.

Kara, Ömer. "Türkiye'de Tefsir Akademyasının Gelişim Süreci". *Tarihten Günümüze Kur'an'a Yaklaşımlar (Sempozyum)*, 607-636.

Kara, Ömer. "Türkiye'deki Tefsir Akademyasının Kur'an ve Tefsir Alanındaki Çalışmaları". *İslâmî İlimler Dergisi* II/1, Kur'an Özel Sayısı: 2 (2007), 245-295.

Kara, Ömer. "Türkiye'deki Tefsir Akademyasının Kur'an ve Tefsir Alanındaki Çalışmaları". *İslâmî İlimler Dergisi: I. Kur'an Sempozyumu*, 295-315.

Mollaibrahimoğlu, Süleyman. *Kur'an İlimleri Sahasında Neşredilen Eserler (1923–1992) ve Yapılan Tezler*. İstanbul: Süleymaniye Vakfı Yayınları, 1993.

Seber, Abdulkerim. "Konulu Tefsir Metodunun Teorik ve Pratik Problemlerine Dair Bazı Çözüm Önerileri". *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 30 (2009), 139-172.

Sülün, Murat. "2003'e Kadarki Bir Asırlık Dönemde Neşredilen Tefsir Makaleleri Hakkında Genel Bir Değerlendirme". *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi* X/19-20 (2012), 363-387.

Tuncer, Faruk. "Tefsir Alanında Yapılan Çalışmalar Üzerine Bir Değerlendirme". *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 26 (2012), 149-177.

Türcan, Selim. "Akademik Tefsir Çalışmalarında Alan ve Yöntem Üzerine". *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 43 (2017), 75-94.

Yetkin, Vedat. "Türkiye'de Akademik Dergilerde Yayınlanan Tefsir Konulu Araştırma Makalelerinin Bibliyometrik Analizi (1925-2023)". *İslâmî İlimler Dergisi* XIX/39 (2024), 51-74.

Yetkin, Vedat. "Türkiye'de İşârî Tefsir Üzerine Yayınlanan Akademik Çalışmaların Bibliyometrik Analizi (1925-2023)". *Yakın Doğu Üniversitesi İslam Tetkikleri Merkezi Dergisi* X/2 (2024), 470-503.

Tez Merkezi. "Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi". Erişim 30 Ağustos 2025. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp